

УДК 334.012:631.1

Д. С. Парасій,
аспірант кафедри бізнесу та управління персоналом,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-1107-3506>

DOI: 10.32702/2306-6792.2025.12.188

КОНЦЕПТУАЛЬНЕ ОЗНАЧЕННЯ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА МЕТОДОЛОГІЧНЕ ВІДОБРАЖЕННЯ СПОРІДНЕНИХ ПОНЯТЬ

D. Parasi, *i*,
Postgraduate student,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

CONCEPTUAL DEFINITION OF AGRARIAN ENTREPRENEURSHIP AND METHODOLOGICAL REFLECTION OF RELATED CONCEPTS

У статті здійснено теоретико-методологічне осмислення категорії "аграрне підприємництво" як багатоаспектного економічного явища, що функціонує в межах аграрного сектору національної економіки. Узагальнено основні наукові підходи до трактування цього поняття, виявлено ключові інституційні, економічні, соціальні та екологічні атрибути. Обґрунтовано відмінності та методологічну спорідненість категорій "аграрне підприємництво" і "аграрний бізнес". Розглянуті англійські споріднені категорії. Запропоновано авторське визначення аграрного підприємництва як форми інноваційно-орієнтованої господарської діяльності, що виконує важливу роль у гарантуванні продовольчої безпеки, розвитку сільських територій та реалізації принципів сталості. Аграрне підприємництво функціонує в умовах багаторівневої інституційної взаємодії. Визначено прикладні аспекти та перспективи подальших досліджень у контексті інституційного регулювання та адаптації аграрного підприємництва до сучасних викликів.

The article presents a theoretical and methodological conceptualization of the category "agrarian entrepreneurship" as a multifaceted economic phenomenon operating within the agrarian sector of the national economy. The study synthesizes key scholarly approaches to interpreting this concept and outlines its fundamental institutional, economic, social, and environmental attributes. It emphasizes the dual nature of agrarian entrepreneurship as both an economic activity and an institutionalized system of interaction among diverse actors in rural areas. A comparative analysis of related categories, such as "agrarian business", "agribusiness", "farm entrepreneurship", and "rural entrepreneurship", reveals both overlaps and methodological distinctions, which are critical for academic discourse and practical implementation.

The article proposes the author's definition of agrarian entrepreneurship as a goal-oriented, innovative, and risk-bearing activity conducted by economic agents in agricultural production, processing, and service delivery. This activity is characterized by self-initiative, autonomy in decision-making, ecological responsibility, and a strong link to the sustainable development of rural areas. It is also shaped by national agrarian policies, the state of agricultural markets, land relations, and the overall infrastructure of the countryside.

Special attention is paid to the challenges and transformative dynamics of agrarian entrepreneurship in the context of economic uncertainty. The study underscores the strategic importance of agrarian entrepreneurship for ensuring food security, enhancing the well-being of rural communities, and achieving long-term national resilience. On this basis, the author justifies the need to clarify the conceptual boundaries and functional content of this category in relation to agrarian business.

The prospects for further research include the development of an institutional and economic mechanism to support agrarian entrepreneurship under the principles of sustainability and its adaptation to contemporary socio-economic challenges.

Ключові слова: аграрне підприємництво, аграрний бізнес, інституційне забезпечення, сталий розвиток, сільський розвиток.

Key words: agrarian entrepreneurship, agrarian business, institutional support, sustainable development, rural development.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ

Аграрне підприємництво як процес і діяльність є важливим складником розвитку аграрного сектора економіки України та системи аграрного господарювання в методологічному та практичному вимірах. Це, з одного боку, розширює напрями реалізації ключових наукових принципів обґрунтування розвитку аграрної сфери як такої, з іншого боку, створює передумови поглиблення актуальних економічних, соціальних, екологічних доміант аграрного підприємництва. Зазначене підтверджується практикою відтворення численними суб'єктами аграрної підприємницької діяльності, за цільовими спрямуваннями функціонування та особливостями відповідних процесів, формами реалізації українського аграрного підприємництва, використанням ефективних, науково обґрунтованих засобів управління. Водночас, йдеться про важливість мотивації інституційних базисів у контексті розвитку аграрного підприємництва в Україні, виявлення ознак його результативності на різних рівнях з урахуванням діючих механізмів та інструментарію.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематика розвитку аграрного підприємництва, його теоретико-методологічне обґрунтування, споріднені категорії тощо детально розглядаються у наукових працях українських і зарубіжних вчених. Вагомий внесок зробили О. Бородіна, Ю. Лопатинський, Ю. Лупенко, М. Малік, І. Прокопа, О. Шпикуляк, О. Шубравська та багато ін. Разом із тим, кате-

горіальні та прикладні елементи сталості розвитку українського аграрного підприємництва потребують подальших напрацювань.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою дослідження є теоретико-методологічне осмислення категорії "аграрне підприємництво" як багатоаспектного соціально-економічного явища, його інституційних та функціональних характеристик, а також визначення співвідношення даної категорії з суміжними поняттями.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Визначення категорії "аграрне підприємництво" й розкриття її концептуальної сутності за методологічними підходами потребує застосування певних наукових принципів і методичних операцій, що дозволяє провести аналіз аграрного підприємництва як складної й багатоаспектної системи. Методологічні підходи до розгляду "аграрного підприємництва" як категорії реалізовані нами на основі розширеного аналізу науково-методичної літератури за відповідним цільовим спрямуванням. Це дозволяє сприймати як фундаментальні наукові принципи підприємництва, закладені в класичних працях А. Сміта, А. Маршалла, Й. Шумпетера, П. Друкера та інших дослідників світового рівня, так і відобразити процеси, явища, тенденції у сучасній системі аграрного підприємництва.

Так, Й. Шумпетер в теорії економічного розвитку розглядає підприємництво у широкому методологічному контексті у ракурсі вироб-

ництва, використання ресурсів, прибутковості тощо, зокрема як "організаційно зумовлену комбінацію ресурсів у здійсненні акту виробництва на засадах інноваційності, ... впровадження нових і різних комбінацій ресурсів, технологій та організаційних методів, що створюють цінність". "Unternehmergeist" ("підприємницький дух, мислення") сприяє економічному динамізму, а підприємництво "підтримується мисленням, характеризується ініціативністю, винахідливістю, прагненням кинути виклик "the status quo". Методологічні принципи підприємницької діяльності формують нові шаблі відтворення підприємництва, на основі запропонованого Й. Шумпетером поняття "логіка творчого руйнування" або "підприємництво мислення" [1, с. 4, с. 31].

Авторська робота П. Друкера ("Innovation and Entrepreneurship") є результатом розробки "теорії інновацій, її перевірки та подальшого виведення систематичного процесу інновацій та підприємництва з практики". Автор наголошує також на важливості "низьких технологій" в ракурсі "систематичного, цілеспрямованого, керованого підприємництва" [2, с. 10, с. 41].

О. Шебаніна визначає "підприємництво як вид економічної діяльності, що здійснюється на певній просторовій території, формує різновекторну систему взаємовпливу". За авторським узагальненням "виокремлюються риси підприємництва — творча, активна, самостійність прийняття рішення, новаторська, готовність до ризику, раціональність діяльності, ініціативність, комунікативність" [3, с. 47, с. 54]. Натомість О. Шпикуляк та М. Малік трактують "підприємництво в ролі явища, процесу, концепції взаємодії акторів задля пошуку найбільш соціально-економічних конструктивних способів задоволення потреб людини" [4, с. 74].

У концептуальному означенні Ю. Лупенко та інші визначають "підприємництво еволюційно обумовленою соціальною формою реалізації підприємливості індивідів, публічною діяльністю, спрямованою на досягнення ними власних цілей через задоволення (пряме та опосередковане) потреб інших людей". Надалі, авторами конкретизується категорія аграрного підприємництва: "досліджуючи аграрне підприємництво як інституційну систему господарських взаємодій, слід виділити низку особливостей, які роблять його відмінним від інших сфер підприємницької діяльності" [5, с. 7]. В інституційному аспекті Ю. Лопатинський та співавтори обґрунтову-

ють потребу деталізації питання особливостей сільського підприємництва, "яке визнано провідною інституцією ринку, що виявляє вплив на розвиток національної економіки" [6, с. 66].

На основі методологічного узагальнення досліджених джерел, можемо трактувати аграрне підприємництво як цілеспрямовану, інноваційну, ризикову та ініціативну діяльність суб'єктів господарювання в аграрному секторі, пов'язану з виробництвом, переробкою, збутом сільськогосподарської продукції та наданням супутніх послуг, яка здійснюється на засадах відповідальності й цільової орієнтації на дохід, соціальну функцію та екологічну сталість на основі раціонального використання природно-ресурсного потенціалу, з метою задоволення суспільних потреб. Це складний економічний феномен, специфічна інституційно зумовлена форма інноваційно-орієнтованої діяльності, яка залежить від природно-кліматичних чинників, аграрної політики, стану ринку, інфраструктури сільської місцевості та виконує ключову роль у формуванні продовольчої безпеки. Зауважимо подвійну природу аграрного підприємництва як економічної діяльності та інституціалізованої системи взаємодії між різними суб'єктами у сільській місцевості в умовах постійних викликів і змін.

Узагальнене трактування категорії аграрного підприємництва дозволяє виокремити його основні атрибути:

— специфічність, адже діяльність безпосередньо пов'язана з використанням землі як основного засобу виробництва та природно-біологічними процесами, що відрізняє її від інших видів підприємництва; територіальна прив'язка зумовлює низький рівень маневреності та функціонування у сільській місцевості;

— екологічна відповідальність безпосередньо впливає з попереднього, тож раціональне природокористування є невід'ємним складником, що забезпечує сталий розвиток аграрного підприємництва;

— соціально-економічна значущість, пов'язана із задоволенням базових потреб суспільства у продуктах харчування, продовольчою безпекою;

— системність діяльності — аграрне підприємництво охоплює весь ланцюг створення вартості: від виробництва сировини до її переробки та доведення до кінцевого споживача; це не одноразова, а постійна, повторювана діяль-

ність, спрямована на стабільне функціонування та розвиток;

— цілеспрямованість аграрного підприємництва визначається комерційною метою — отриманням економічної вигоди (прибутку), що, наприклад, відрізняє його від особистого підсобного господарювання на селі;

— ініціативність і самостійність — суб'єкти аграрного підприємництва самостійно приймають рішення щодо виробничої, фінансової та маркетингової стратегії, несучи відповідальність за свої дії;

— інноваційна спрямованість — сучасне аграрне підприємництво передбачає впровадження нових технологій, сортів рослин, порід тварин, методів господарювання й управління для підвищення ефективності виробництва, новітніх бізнес-моделей для підвищення ефективності та конкурентоспроможності суб'єктів;

— ризиковість — підприємницька діяльність в умовах природно-погодної невизначеності, особливої залежності від кліматичних чинників, а також волатильності аграрних ринків і різноспрямованості ринкових коливань, інших непередбачуваних факторів невизначеності, що обумовлюють високий рівень ризику.

Зазначене зумовлює можливість функціонування різних типів аграрних підприємств: від дрібних фермерів, що диверсифікують свою діяльність, до великих агрохолдингів, що впроваджують нові бізнес-моделі. Вагомим є вплив аграрного підприємництва на економічний розвиток та добробут сільських громад, інтеграцію економічної активності у сільській місцевості в умовах сьогоденної турбулентності та економічної невизначеності.

Слід навести, як один із прикладів, результати аналітичного дослідження науковців О. Шпикуляка, М. Пугачова, О. Грищенко, К. Ксенофонтової щодо оцінювання економічних тенденцій розвитку аграрного підприємництва в нинішніх умовах господарювання. Автори акцентують увагу на розвитку "аграрних підприємств" у розрізі "їх ролі як модератора стійкості національної економіки загалом та економічної відбудови сільських територій зокрема" [7, с. 170—171].

У дослідженнях сучасних тенденцій розвитку аграрного підприємництва привертається увага до двох важливих аспектів: по-перше, концептуального розширення мотивацій українського аграрного підприємництва, по-друге, наявності "системних різносторонніх змін у

структурі господарювання". У першому випадку стверджується, що "завдяки аграрному підприємництву у сільській місцевості створюються робочі місця, залучаються інвестиційно-інноваційні ресурси, формуються додана вартість та податкові надходження до різних рівнів, що позитивно впливає на розвиток сільських територій та вирішення проблеми продовольчої безпеки". З інших позицій констатується складність здійснення аграрної підприємницької діяльності в умовах останніх років [8, с. 15].

У сучасних умовах розвитку підприємництва в аграрній сфері, за нашим оцінюванням, зазначене має два концептуальних відображення: 1) підприємництво в аграрній сфері має значну кількість "викликів", що виникають за різними спрямуваннями: ресурси, технології, логістика, інформаційно-комунікаційний супровід тощо; 2) створюється потенціал для вирішення проблем, пов'язаних із "нестабільністю подій" в аграрному підприємстві. У першому випадку аграрне підприємництво відзначається наявністю істотних перепон, які стримують його розвиток. Важливим є також урахування впливу значної кількості макроекономічних факторів. У другому випадку "приховані резерви" аграрного підприємства виходять на перший план, а виклики стимулюють розвиток на нових засадах. Так, в авторському дослідженні Г. Калетніка та Т. Коломієць відзначається, що "функціонування та розвиток підприємства, зокрема й аграрного, у сучасному економічному просторі значно залежить від можливості швидкої та ефективної адаптації до умов середовища" [9, с. 9]. Відома висока адаптивність саме малого аграрного підприємства [10].

Теоретико-методологічні аспекти дослідження аграрного підприємства як категорії доцільно розширити та розглянути так званий "синонімічний ряд" до поняття "аграрне підприємство", адже категорія аграрного підприємства та її методологічні атрибути співвідносяться за рядом функціонально обґрунтованих ознак із поняттями сільськогосподарського виробництва, аграрного бізнесу та з іншими дотичними категоріями у сільському господарстві як сфері аграрної економічної діяльності.

У сучасній економічній науці категорія "аграрне підприємство" тісно пов'язана з поняттями "агробізнес", "фермерство" та "підприємство на сільських територіях". Водночас ці терміни не є тотожними. Якщо аграрний бізнес здебільшого охоплює сукупність комерційних

процесів у сільському господарстві, то аграрне підприємництво акцентує на підприємницькому ресурсі, суб'єктності та ініціативі. У зарубіжній термінології переважають такі поняття як *agricultural entrepreneurship*, *agribusiness*, *agripreneurship*, що розкривають окремі аспекти аналізованої категорії.

Вибір терміну залежить від конкретного фокусу дослідження та його методологічних рамок. Водночас це відображає науково-методичну систематизацію відповідних термінів і понять в економічній науці. З іншого боку, це вимагає категоріальної чіткості та розмежування споріднених понять. Категоріальне розмежування важливе як для наукових досліджень, так і для формування аграрної політики.

Виходячи з поставлених завдань даного дослідження щодо методологічного відображення провідної наукової ідеї аграрного підприємництва, вважаємо за доцільне обґрунтувати використання двох важливих категорій "аграрне підприємництво" та "аграрний бізнес" як базових з методологічних позицій та найбільш уживаних в науковій літературі. Досліджувані категорії "аграрне підприємництво" та "аграрний бізнес" мають як методологічну спорідненість, так і окремі відмінності. З концептуальних позицій йдеться про певну синонімічність зазначених дефініцій щодо відображення сутності відповідних явищ, процесів у аграрній сфері та окремі наукові "суперечливості", парадигми й термінологічні уточнення, що виникають у процесі такого порівняльного теоретико-методичного дослідження.

Нами проведено порівняльне дослідження щодо наукового вжитку вищезначених категорій у джерелах зарубіжної й української літератури. Доцільно відзначити бачення Й. Шумпетера, що відображено у науковій доктрині "Теорія економічного розвитку". Автором використано саме дефініцію "підприємництво" для означення діяльності в аграрній сфері, зроблено акценти на поняттях "технологічні зміни", "інновації", "підприємець-новатор" тощо [1]. Це актуально і в сьогоденних умовах.

У зарубіжній науковій літературі використовується як переважаючий термін "агробізнес", що був введений 1957 р. Джоном Девісом та Реєм Голдбергом (Гарвардська школа бізнесу): "агробізнес — це бізнес сільськогосподарського виробництва, який включає виробництво, захист, продаж та маркетинг продукції для задоволення потреб клієнтів".

Автори відзначають важливість аграрного бізнесу для "вивчення взаємозв'язку між технічними, економічними та людськими аспектами сільського господарства та об'єднання людей" [11].

У сучасних відображеннях категорії "агробізнес" та глобальної економічної думки щодо розвитку концепції агробізнесу доцільно навести як приклад дослідження Марії Луїзи Мендонси, що відображено в книзі "Політична економія агробізнесу. Критична перспектива розвитку" (2023 р.) [12]. У праці відображено бачення історичної динаміки агробізнесу, актулізується думка щодо "глобальної економічної політики (геополітики)", "продовольчого суверенітету", "фермерських спільнот", "екологічної справедливості" як дефініційних ознак у сучасному відтворенні різних моделей, що побудовані на основах класичної концепції агробізнесу.

Отже, у методологічному ракурсі сучасні концептуальні термінологічні визначення "агробізнес" є численними й широко представлені у дослідженнях зарубіжних авторів. Зокрема, у роботі авторського колективу Oliveira E. dos Santos, De Oliveira P. C. B., Craveiro E. G., Bezerra J. P., Nascimento-E-Silva D. розглянуто концептуальні визначення агробізнесу. Наукові бачення агробізнесу як економічного явища, соціального феномену, проаналізовано через два контенти: 1) "однодисциплінарні" дослідження, де переважає один елемент агробізнесу, як ключовий на авторську думку — фінанси, торгівля, менеджмент, маркетинг, агропромисловість, технології та багато інших напрямів та секторів; 2) "багатофакторні" дослідження, так званий консолідований агробізнес, що розглядає водночас агробізнес за виробничою структурою (сільське господарство як типологія первинного процесу), комерцією (вторинного), технологіями, постачанням послуг (третинного). Окремі "агробізнеси" є науковими галузями й продукують знання [13].

Широке використання терміну "агробізнес" у українському науковому середовищі. Вагомими є концептуальні розробки щодо важливості зростання ефективності бізнесу в системі аграрного господарювання за різними спрямуваннями. Йдеться про послідовне методичне втілення провідної наукової ідеї у формі "аграрного та сільського розвитку", зокрема це актуалізовано в аналітичному дослідженні авторського колективу О. Бородіної, І. Прокопи, О. Шубравської. Методологічним виокремленням цього є спільні та відмінні логічні позиції, умов науково-методичного використання, "ме-

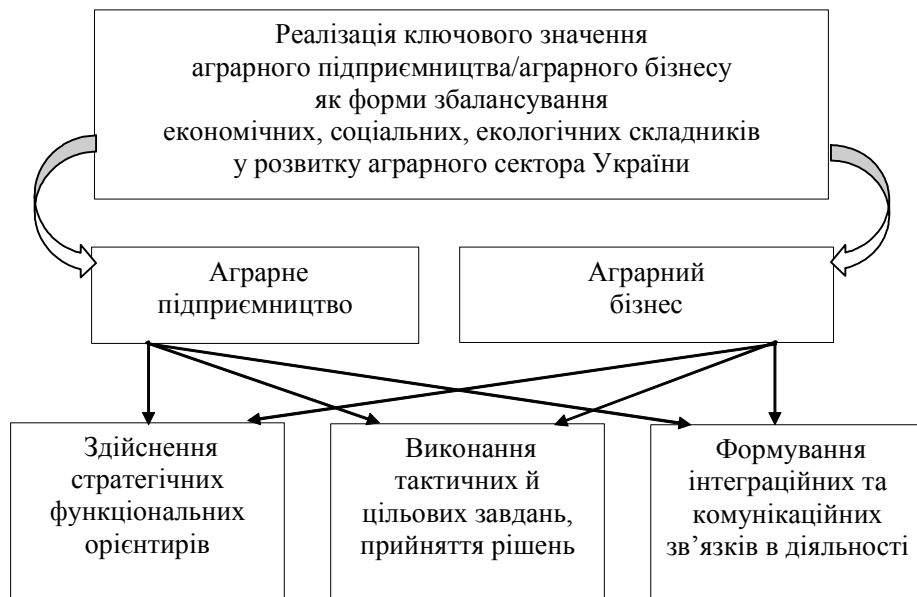

Рис. 1. Концептуальна схема відображення елементів взаємодій "аграрного підприємництва" та "аграрного бізнесу"

тодичних конфігурацій" сумісності "аграрного підприємництва й аграрного бізнесу", відображень сутності відповідного явища за об'єктом та предметом дослідження, етапності розвитку, інтеграції [14, с. 6].

За окремими науковими позиціями українських дослідників щодо констатування відмінності та водночас спільності між аграрним підприємництвом й аграрним бізнесом, слід відзначити наукове бачення Г. Корнієнко, в якому пропонується така методологічна залежність між означеними поняттями: "аграрне підприємництво реалізується у формі агробізнесу". Надалі "протягом ланцюга (охоплює ланки від інноваційного впровадження нових технологій до надходження сільськогосподарської продукції споживачу) відбувається різна за змістовим навантаженням діяльність. Попри різноманітність функціональних операцій, усі вони мають єдиний вектор", що водночас відображає єдність економічного, соціального та екологічного ефекту [15, с. 32—33].

Дослідження стану правовідносин у сфері українського агробізнесу є одним із методичних напрямів реалізації концепції аграрного бізнесу та її категоріального наповнення, що водночас констатує відсутність системності до визначення цього поняття й класифікації правовідносин у цій царині. Для прикладу, звертається увага до категорії "правовідносини у сфері агробізнесу", що визначається як "суспільні відносини, які врегульовані переважно нормами аграрного права, що виникають під час здійснення самостійної, систе-

матичної на власний ризик діяльності з виробництва, переробки, зберігання, реалізації сільськогосподарської продукції, виконання робіт, а також матеріально-технічним і науковим забезпеченням цих процесів, з метою отримання прибутку, задоволення потреб споживачів у сільськогосподарській продукції, забезпечення продовольчої безпеки держави, розвитку сільської місцевості, підтримки екологічної безпеки" [16, с. 33—34].

Поєднуючою методологічною ланкою між аграрним підприємництвом та аграрним бізнесом є окремі стратегічні орієнтири аграрного сектору України, що відображають необхідні макроекономічні параметри його розвитку, а в більш широкому концептуальному розумінні йдеться про місію аграрного розвитку. Тобто, з таких позицій як аграрне підприємництво, так і аграрний бізнес, із відповідними категорійними специфікаціями, є дієвим інструментарієм для вирішення важливих соціально-економічних завдань. Варто зауважити, що на соціально-економічний стан сільських територій, за дослідженнями С. Белей та інших, впливає асиметричний розвиток аграрного бізнесу [17].

У контексті до розглянутого, доцільно відзначити важливість конкурентного позиціонування українського аграрного бізнесу на світовому, зокрема європейському ринках, що посилюється в умовах глобальної та економічної невизначеності, в якій сьогодні перебуває наша держава, та супроводжуючих несприятливих подій. У відповідності до цього,

актуалізується оновлена стратегія розвитку аграрного бізнесу на інноваційно-інвестиційній базі.

На основі проведеного аналітичного вивчення джерел, пропонуємо власне узагальнене відображення окремих позицій щодо взаємозалежності й порівнюваності аграрного підприємництва та аграрного бізнесу за концептуальними баченням, реалізацією стратегій, прогнозованою результативністю (ефективністю) окремих складників цільових установок, завдань, мотивацій тощо (рис. 1). На засадах такого бачення, характерологічними спільними ознаками підприємництва й аграрного бізнесу є: 1) визначальна роль соціально-економічної діяльності в аграрному секторі національної економіки; 2) наявність капіталу (матеріального, ресурсного, людського) як базової форми здійснення економічної активності; 3) виконання опорної фінансово-економічної мотивації через отримання прибутку. Надалі, при реалізації специфічних функціональних ознак кожного із означених видів діяльності у сфері аграрного підприємництва / агробізнесу виявляються окремі методологічні суперечності, розбіжності, що виникають у тих чи інших процесах, формах та рисах специфікацій.

Проаналізовані концептуальні атрибути й методологічне наповнення категорії "аграрне підприємництво" й "аграрний бізнес" споріднені та співзалежні відповідно до актуальних економічних теорій, концепцій розвитку аграрного сектора України. З одного боку, йдеться про генерацію наукових знань у цій сфері, з іншого боку, про перспективи підприємницького потенціалу розвитку аграрного сектора, збалансуванням її економічних, соціальних, екологічних складників. Це актуалізує методичні відображення у сьогодиншій системі українського аграрного підприємництва через широко вживану концепцію сталого аграрного підприємництва та продовження сталого розвитку як керованого (організованого, планованого та контрольованого) процесу підприємницької діяльності, розширення практики її застосування в сучасних умовах українського аграрного господарювання, водночас, методично дозволяє розвивати й наповнювати новим змістом категорію "аграрне підприємництво", зокрема в сьогодиншніх складних умовах.

Отже, у подальшому аналізі, серед дослідницьких аспектів щодо відтворення концепції "сталий розвиток аграрного підприємництва" слід констатувати важливість розширення методологічних відображень категорії "аграрне підприємництво" в аспекті доповнення прин-

ципів сталого розвитку. Водночас, йдеться про розвиток аграрного підприємництва у ракурсі інституційного регулювання, можливості формувати й реалізовувати механізми інституційного забезпечення сталого розвитку аграрного підприємництва як важливої науково-практичної парадигми до контенту сталості. У наукових розробках розкриваються концептуальні ознаки стратегічного управління стійким розвитком українського аграрного підприємництва, процесного значення інституалізації як процесу, що реалізує принципи сталого розвитку в площині економічної ефективності та результативності українського аграрного господарювання, забезпечення й виконання (знакового) домінанта соціально та екологічно орієнтованого підприємництва в аграрному секторі України. Варто наголосити на важливості стратегічного управління стійким розвитком аграрного підприємництва та його суб'єктів в умовах сталого розвитку, зокрема з позицій конкурентоспроможності, адаптації до зовнішнього та внутрішнього середовища, досягнення стратегічної стійкості.

Важливим до аналізу є напрям імплементації інституційно-економічного механізму у процесі сталого розвитку підприємництва з регіонально-територіальною конкретизацією. Привернення уваги до концептуального змісту категорії аграрного підприємництва виявляється в даному аспекті у розрізі пропонованих науковцями інноваційних базисів, механізмів тощо. Зокрема, в дослідженні Ю. Лопатинського та співавторів обґрунтовується інноваційний продукт у формі "розвитку екосистеми стартапів" та його масштабування [18].

Узагальнюючи проаналізовані підходи до означення й методологічного відображення категорії аграрного підприємництва, слід відзначити численні взаємопов'язані контенти інформаційного вмісту, враховуючи дослідницьку мету виконаного аналізу, так і перспективи українського аграрного підприємництва, зокрема в умовах економічної невизначеності.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Аграрне підприємництво в умовах сучасної трансформації української економіки виступає складним багатоаспектним феноменом, який поєднує традиційні засади підприємницької діяльності з унікальними особливостями сільськогосподарського виробництва. Категоріальна сутність аграрного підприємництва розкривається через його інноваційну природу, ризи-

кову складову та соціально-екологічну відповідальність та економічну значущість, принципово відрізняє його від інших форм економічної активності за ключовими атрибутами.

Специфіка аграрного підприємництва робить цей вид діяльності стратегічно важливим для національної безпеки та сталого розвитку країни. Методологічна близькість понять "аграрне підприємництво" та "аграрний бізнес" не виключає їх функціональних відмінностей, що необхідно враховувати при формуванні теоретичних концепцій та практичних підходів.

Концепція сталого аграрного підприємництва набуває особливої актуальності в контексті глобальних викликів та економічної невизначеності, вимагаючи збалансованого врахування економічних, соціальних та екологічних інтересів. Інституційне забезпечення розвитку аграрного підприємництва потребує комплексного підходу, що охоплює як традиційні механізми підтримки, так і інноваційні інструменти, зокрема розвиток стартап-екосистем.

Сучасні реалії глобальних викликів в Україні актуалізують необхідність переосмислення ролі аграрного підприємництва не лише як економічного драйвера, але й як інструменту гарантування продовольчої безпеки та основи для майбутнього відновлення національної економіки. Подальші наукові розвідки мають зосередитися на розробці адаптивних стратегій розвитку аграрного підприємництва в умовах нестабільності та формуванні ефективних механізмів його інституційної підтримки.

Література:

1. Шумпетер Й. Теорія економічного розвитку: дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу. Київ: Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", 2011. 242 с.
2. Drucker P. *Innovation and Entrepreneurship*. Taylor & Francis (Routledge Classics), 2014. 368 p.
3. Шебаніна О. Особливості діяльності аграрного підприємництва в умовах децентралізації. Науковий вісник Полісся. 2022. № 2. С. 46—58.
4. Шпикуляк О.Г., Малік М.Й. Інституціональний аналіз розвитку підприємництва в аграрному секторі економіки: методичний аспект. Економіка АПК. 2019. № 6. С. 73—82.
5. Лупенко Ю.О., Малік М.Й., Заяць В.М. Розвиток підприємництва і кооперації: інституціональний аспект: монографія. Київ: ННЦ "ІАЕ", 2016. 432 с.
6. Лопатинський Ю.М., Кобеля З.І., Галицький А.Е. Структурно-функціональні засади розвитку підприємництва на сільських територіях. Економіка АПК. 2021. № 12. С. 65—73.
7. Шпикуляк О.Г., Пугачов М.І., Грищенко О.Ю., Ксенофонтова К.Ю. Економічні тенденції розвитку аграрного підприємництва в сучасних умовах. *Modern Economics*. 2023. № 41. С. 170—178.
8. Dobrovolska E.V., Pokotylska N.V. Prospects for the development of agricultural entrepreneurship. *The European Journal of Economics and Management Sciences*. 2023. № 1. P. 15-18.
9. Калетнік Г.М., Коломієць Т.В. Підвищення ефективності функціонування підприємств АПК на основі формування і використання інтелектуального потенціалу. Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2020. № 4. С. 7—19.
10. Лопатинський Ю.М., Гуменюк М.М., Неміш Д.В. Розвиток малого аграрного підприємництва в умовах інституційних змін: монографія. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т ім. Ю.Федьковича, 2024. 184 с. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/9963> (дата звернення 27.05.2025).
11. A Concept of Agribusiness. John H. Davis, Ray A. Goldberg. URL: https://books.google.com.ua/books?id=EJMzzgEACAAJ&redir_esc=y (дата звернення 27.05.2025).
12. Mendonca M.L. The Political Economy of Agribusiness. A critical development perspective. 2023. URL: https://fernwoodpublishing.ca/files/Political_Economy_of_Agribusiness-Ex.pdf (дата звернення 29.05.2025).
13. Oliveira, E. dos S., de Oliveira, P. C. B., Craveiro, E. G., Bezerra, J. P., & Nascimento-e-Silva, D. Analysis of conceptual definitions of agribusiness using the conceptual bibliographic method. *International Journal of Professional Business Review*. 2023. Vol. 8. № 12. e04190. DOI: <https://doi.org/10.26668/businessreview/2023.v8i12.4190> (дата звернення 29.05.2025).
14. Бородіна О.М., Прокопа І.В., Шубравська О.В. Стратегічні орієнтири сільського господарства і сільських територій на період до 2030 р.: відповідність європейському вибору. Економіка України. 2025. № 1. С. 3—19.
15. Корнієнко Г.С. Особливості аграрного підприємництва: економічний, соціальний, екологічний аспекти. Екологічне право. 2020. Випуск 1. С. 32—35.
16. Корнієнко Г.С. Класифікація правовідносин у сфері агробізнесу. *Science Rise: Juridical Science*. 2020. № 2 (12). P. 30—34.

17. Belei, S., Lopatynskyi, Y., Petrukha, N., Lahodyn, N., & Nezhyd, Y. Impact of Uneven Agricultural Business Development on Rural Socio-Economic Dynamics. *European Journal of Sustainable Development*. 2025. 14(2). P. 293-306. DOI: <https://doi.org/10.14207/ejsd.2025.v14n2p293> (дата звернення 03.06.2025).

18. Лопатинський Ю. М., Водянка Л. Д., Хіль Р. В. Розвиток екосистеми стартапів в Україні на прикладі Чернівецької області. Інвестиції: практика та досвід. 2024. № 3. С. 37—42.

References:

1. Shumpeter, J. (2011), *Teoriia ekonomichnoho rozvytku: doslidzhennia prybutkiv, kapitalu, kredytu, vidotka ta ekonomichnoho tsyклу* [The Theory of Economic Development: An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest, and the Business Cycle], Vydavnychiy dim "Kyievo-Mohylianska akademiia", Kyiv, Ukraine.

2. Drucker, P. (2014), *Innovation and Entrepreneurship*, Taylor & Francis (Routledge Classics), London, UK.

3. Shebanina, O. (2022), "Features of agrarian entrepreneurship in the context of decentralization", *Naukovi Visnyk Polissia*, vol. 2, pp. 46—58.

4. Shpykuliak, O.H. and Malik, M.Y. (2019), "Institutional analysis of entrepreneurship development in the agrarian sector of the economy: methodological aspect", *Ekonomika APK*, vol. 6, pp. 73—82.

5. Lupenko, Yu.O., Malik, M.Y. and Zaiats, V.M. (2016), *Rozvytok pidpriemnytstva i kooperatsii: instytutsional'nyi aspekt* [Development of Entrepreneurship and Cooperation: Institutional Aspect], NNTs "IAE", Kyiv, Ukraine.

6. Lopatynskyi, Yu.M., Kobelia, Z.I. and Halytskyi, A.E. (2021), "Structural and functional foundations of entrepreneurship development in rural areas", *Ekonomika APK*, vol. 12, pp. 65—73.

7. Shpykuliak, O.H., Puhachova, M.I., Hryshchenko, O.Yu. and Ksenofontova K.Yu. (2023), "Economic trends in the development of agrarian entrepreneurship in modern conditions", *Modern Economics*, vol. 41, pp. 170—178.

8. Dobrovolska, E.V. and Pokotytska, N.V. (2023), "Prospects for the development of agricultural entrepreneurship", *The European Journal of Economics and Management Sciences*, vol. 1, pp. 15—18.

9. Kaletnik, H.M. and Kolomiets, T.V. (2020), "Improving the efficiency of agrarian enterprises based on the formation and use of intellectual potential", *Economics, Finance, Management:*

Current Issues of Science and Practice, vol. 4, pp. 7—19.

10. Lopatynskyi, Yu.M., Humeniuk, M.M. and Nemish, D.V. (2024), *Rozvytok maloho aharnoho pidpriemnytstva v umovakh instytutsiinykh zmin* [Development of Small Agricultural Entrepreneurship in Conditions of Institutional Changes], Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, Ukraine. Available at: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/9963> (Accessed: 27 May 2025).

11. Davis, J.H. and Goldberg, R.A., (2021), *A Concept of Agribusiness*, Martino Fine Books, Connecticut, USA, Available at: https://books.google.com.ua/books?id=EJMzzgEACAAJ&redir_esc=y (Accessed: 27 May 2025).

12. Mendonca, M.L. (2023), *The Political Economy of Agribusiness: A Critical Development Perspective*, Fernwood Publishing, Halifax, Canada, Available at: https://fernwoodpublishing.ca/files/Political_Economy_of_Agribusiness-Ex.pdf (Accessed: 29 May 2025).

13. Oliveira, E. dos S., de Oliveira, P.C.B., Craiveiro, E.G., Bezerra, J.P. and Nascimento-e-Silva, D. (2023), "Analysis of conceptual definitions of agribusiness using the conceptual bibliographic method", *International Journal of Professional Business Review*, vol. 8, no. 12, e04190. <https://doi.org/10.26668/businessreview/2023.v-8i12.4190>.

14. Borodina, O.M., Prokopa, I.V. and Shubravska, O.V. (2025), "Strategic guidelines for agriculture and rural areas until 2030: compliance with the European choice", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 1, pp. 3—19.

15. Korniienko, H.S. (2020), "Features of agrarian entrepreneurship: economic, social, and environmental aspects", *Environmental Law*, vol. 1, pp. 32—35.

16. Korniienko, H.S. (2020), "Classification of legal relations in the field of agribusiness", *Science Rise: Juridical Science*, vol. 2 (12), pp. 30—34.

17. Belei, S., Lopatynskyi, Y., Petrukha, N., Lahodyn, N. and Nezhyd, Y. (2025), "Impact of uneven agricultural business development on rural socio-economic dynamics", *European Journal of Sustainable Development*, vol. 14, no. 2, pp. 293—306. <https://doi.org/10.14207/ejsd.2025.v14n2p293>.

18. Lopatynskyi, Yu.M., Vodianka, L.D. and Khil, R.V. (2024), "Development of the startup ecosystem in Ukraine: the case of Chernivtsi region", *Investments: Practice and Experience*, vol. 3, pp. 37—42.

Стаття надійшла до редакції 09.06.2025 р.